

ОСМА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО ПРОБЛЕМИ НА УСТНАТА КОМУНИКАЦИЯ (Встъпително слово)

Стоян Буров

Уважаеми господин Ректор, уважаеми колеги и журналисти, участници в Осмата национална конференция по проблемите на устната комуникация!

Скъпи гости, дами и господа!

Още преди повече от 30 години професор Мирослав Янакиев в книгата си „Стилистиката и езиковото обучение“ (1977) посочва изследването на устната реч като един от възможните изходи от затрудненията пред съвременната лингвистика да намери достоен, с висока научна и обществена стойност обект на проучвателска работа. Ето какво пише той: „Техниката за пряка (магнитна) регистрация на говора беше така усъвършенствана, че пред университетските и академическите научни работници се откриха блестящи перспективи за нова, плодотворна, макар и „черна“ работа по изследването на езика в непречупен през призмата на буквения запис вид. (Поради тези перспективи, аз мисля, – допълва в скоби проф. Янакиев, изходът от затрудненията за съвременната лингвистика не е само в насочването на вниманието на лингвистите към изучаване на неописани още екзотични езици в света, както предлага полският езиковед Витолд Манчак, а и в изследването на тия съвсем неизучени особености на говора, за които буквеният запис напълно „мълчеше“.)“ (стр. 64).

Почти от същото време датират и първите стъпки на Великотърновския университет към системно и целенасочено проучване на българската разговорна реч, която в преобладаващата си част се реализира именно в устна форма. Поради липса на време няма да проследявам историята на тези проучвания, макар че тя е поучителна, а вероятно и недостатъчно позната за младите поколения български лингвисти. Не мога да пропусна обаче да отбележа заслугата в това отношение на такива видни представители на българското езикознание от Великотърновския университет – проф. д-р Димитър Чизмаров и проф. Русин Русинов, за съжаление и двамата покойници,

както и дългогодишните усилия за ръководство, изследване и поддържане на интереса към тази проблематика на нашите колеги проф. д-р Христина Станева, гл. ас. Рашка Йосифова, доц. д-р Йорданка Маринова и др.

Както отбелязва проф. Русинов в словото си при откриването на петата научна сесия по проблемите на българската разговорна реч през 1998 г., във Великотърновския университет, а аз бих казал, че и изобщо в България, се утвърждават две направления при изучаването на българската разговорна реч, които взаимно се допълват и обогатяват. Едното направление избира системноописателния подход към проблематиката, то се занимава преди всичко със структурата и функционирането на книжовната разговорна реч на всички равнища – фонетично, граматично, словообразователно, лексикално. Ярки представители на това направление от катедрата са Димитър Чизмаров, Русин Русинов, Христина Станева, Йорданка Маринова, Рашка Йосифова, Върбан Въртов, Пенка Радева, Любка Стоичкова, както и помладите ни колеги Мария Илиева, Валентина Бонджолова, Стефан Гърдев и др. Другото направление, вдъхновено най-вече от идеите на проф. Михаил Виденов, избира социолингвистичния подход. Тези идеи се споделят например от проф. Боян Байчев, който има водеща позиция в това направление във Великотърновския университет, доц. Кирил Цанков, доц. Антон Гецов, отчасти от доц. Цветана Карастойчева и доц. Анелия Петкова, както и от наскоро защитилия дисертация наш асистент д-р Владислав Маринов.

Конференцията, която започва работа днес и ще продължи и през утрешния ден, организирана от Катедрата по съвременен български език и великотърновския ежедневник “Янтра ДНЕС”, е приемник на досега проведените седем конференции, като първата от тях се е провела през 1990 г., т.е. преди 18 години, а последната – през 2004 г. Освен колеги от Великотърновския университет в работата на конференциите са участвали едни от най-изтъкнатите българисти и слависти от страната и чужбина. Издадени са седем сборника с докладите от конференциите, както и с почти изчерпателна библиография по проблематиката на разговорната реч.

Тази година за първи път Катедрата по съвременен български език предлага разширение на тематиката. Това е продиктувано не защото се е изчерпала перспективата пред българската лингвистика, както може да си помисли някой, ако превратно изтълкува цитираното мнение на проф. Мирослав Янакиев. Проблемите на устната комуникация придобиват все по-голяма актуалност, защото в последните години в България се забелязва как под доминацията на устната реч се променя и писмената реч на българите,

особено на младото поколение българи. В устната реч честотност, модност и престижност добиват елементи, които трябва да бъдат изследвани от гледна точка на това, дали те подпомагат или пречат на успешната комуникация между например представители на по-младото и на по-възрастното поколение или между хора от Източна и Западна България, между повече и по-малко образовани носители на езика, между столичани и носители на източнобългарското произношение и източнобългарските особености на устната реч, и т.н.

Налага се да се провери верността на констатацията на проф. Михаил Виденов, че българският език се сърбизира, изказана неотдавна по време на конференцията “Агресията на уличния език”. Според проф. Виденов, ако правилно са предадени в медиите неговите думи, тъй като западните български говори все повече формират нормите на, няма да кажа, книжовната, а по-скоро представителната и престижна устна реч, българският език започва да звучи като сръбския език (вж. напр. news.bg, публикация от 22.03.2008). Речта, която звучи от софийските електронни медии, а те са преобладаващата и представителната част от медиите в България, налага образци, доскоро чужди на правилната и изискана българска реч, напр. така нар. “мекане”, т.е. произнасянето на ме-окончание в сегашно и бъдеще време на глаголните форми от първо и второ спрежение за 1 лице множ. число (“дадеме”, “вземеме”, “правиме”), което, както съм забелязал, охотно се лепва особено от жените с източнобългарски произход и произношение, чиято професия, временно занятие или други обстоятелства ги заставят да станат “софиянки”, произнасянето на ударения вокал “е” като широко “е”, почти като “а”, произнасянето на “л” като кратко “у” в някои позиции (срв. “скакаѷец” – уж иронично, но всъщност налагано едва ли не като по-престижно) – една фонетична особеност, масово разпространена и в софийската детска реч, по която тези деца се противопоставят на децата от Източна България, и т.н. Налице са интонационни особености, които също трябва да бъдат изследвани. Без да съм напълно сигурен, допускам, че констатацията на проф. Виденов е особено валидна по отношение на, така да се каже, общото звучене на българския език, като на първо място тук значение имат интонацията, мелодиката на речта, ударението, липсата на редукция на широките гласни и твърдото произнасяне на съгласните пред “е” и “и” в противовес на смекчаването им на изток, което поне доскоро се смяташе за нормативно.

Нямам възможност пространно да се спирам на тези и други въпроси, аспекти от които вероятно ще бъдат дискутирани днес и утре. Но дори беглото им и съвсем повърхностно споменаване е достатъчно доказателство, струва ми се, за актуалността на проблематиката на устната комуникация – една почти неизчерпаема проблематика, с която могат да се занимават не само специалистите по езика, но и медийните специалисти, журналисти, специалисти по риторика и така нар. убеждаваща комуникация, спийчмейкъри, имиджмейкъри и под. Все пак, доколкото устната, както, разбира се, и писмената комуникация между българите все още протича на български език, тъкмо на езиковедите се пада отговорността да инициират дискусиите по тази проблематика (макар че напоследък в някои медии българският език повече се пее и по-малко се говори, а по някои телевизии всъщност той само се пее под формата на чалга, за звученето на която сръбският аналог действително има базово значение). Надявам се, че в следващите конференции ще вземат участие учени и специалисти от посочените области.

Радващо е, че съорганизатор на конференцията е великотърновският вестник “Янтра ДНЕС”, който тази година отбелязва своя 10-годишен юбилей. С интерес ще изслушаме доклада на главния редактор г-жа Мила Милчева утре преди обед в рамките на тематичния блок “Комуникации и комуникативност. Езикът на средствата за масова информация”, в който ще вземат участие и докладчици от Велико Търново, София и Варна.

На всички участници пожелавам успешно представяне на конференцията, а на гостите – и приятно и ползотворно пребиваване във Велико Търново и Великотърновския университет, който тази година също има юбилей – чества 45 години от своето основаване. На тази забележителна за всички нас годишнина Катедрата по съвременен български език посвещава своята най-голяма за 2008 година и престижна в научно отношение изява.